

Є. Р. Слюсаренко,
аспірант, НДФІ ДННУ "Академія фінансового управління", Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-6822-4938>

DOI: 10.32702/2306-6814.2024.14.177

УПРАВЛІННЯ ПРОБЛЕМНИМИ АКТИВАМИ БАНКІВ У КОНТЕКСТІ НАДЗВИЧАЙНИХ ВИКЛИКІВ ТА ЗАГРОЗ В УКРАЇНІ

Іє. Sliusarenko,
Postgraduate student, SESE "The Academy of Financial Management", Kyiv, Ukraine

MANAGEMENT OF PROBLEM ASSETS OF BANKS IN THE CONTEXT OF EXTRAORDINARY CHALLENGES AND THREATS IN UKRAINE

В сучасних реаліях Україна знаходиться в постійному політичному й економічному турбулентному середовищі, стикається з низкою викликів й загроз у сфері корпоративного управління в банківських установах. Ця стаття присвячена визначенню специфіки управління проблемними активами банків у період російської воєнної агресії, адже у період кризогенних подій та геополітичних конфліктів банківський сектор відіграє магістральну роль в забезпеченні фінансової стабільності та забезпеченні доступу до фінансових ресурсів для економіки держави. У статті визначено вплив воєнних ризиків на розвиток банків в Україні, проведено аналіз основних фінансових результатів банківської діяльності, зокрема за такими векторами управління проблемними активами банків, як: оцінка індикаторів щодо управління проблемними активами банків; аналіз нормативно-правового базису, який є основою будь-якого предмету дослідження і був відповідно змінений відповідно до вимог, пов'язаних з воєнним станом в Україні й встановлення параметрів функціонування ринкових учасників у рамках законодавчого поля України та їх регламентації. У статті проведено SWOT-аналіз, який дозволив оцінити поточну ситуацію з NPL, виділивши їх слабкі та сильні сторони й також можливості й загрози. Це допомогло надати рекомендації щодо розробки оптимальних стратегій щодо управління NPL в умовах воєнних ризиків для запобігання подальшому економічному впливу кризи з урахуванням Плану для реалізації програми "Ukraine Facility" й Меморандуму про економічну та фінансову політику, укладеного між Україною та МВФ. Висновки статті підкреслюють необхідність подальшого удосконалення управління проблемними активами банків, застосовуючи комплексний підхід, який включає в себе превентивні заходи, оперативні інструменти для управління NPL та підтримку з боку регуляторних органів, що сприятиме економічному зростанню в країні в цілому.

In modern realities, Ukraine is in a constant political and economic turbulent environment, faces a number of challenges and threats in the field of corporate governance in banking institutions. The article is aimed at identifying the peculiarities of managing problem assets of banks during the period of Russian military aggression, since in the context of crisis phenomena and geopolitical conflicts the banking sector plays an important role in ensuring financial stability and providing access to financial resources for the economy of the State. The management of banks' non-performing assets, in particular NPLs, is an extremely important issue for the Ukrainian banking system, especially in the context of the ongoing military conflict with Russia. The war has led to significant economic disruption, destruction of infrastructure, internal displacement of people and business shutdowns, which has significantly increased the level of NPLs.

Banks are facing increased macroeconomic risks, such as inflation and currency devaluation, which in turn affect the ability of borrowers to meet their financial obligations. Effective management of non-performing assets is critical to ensuring the financial stability of banks and maintaining their ability to continue lending to the economy. The article identifies the impact of military risks on the development of banks in Ukraine, analyses the main financial results of banking activities, in particular, in the following vectors of management of banks' problem assets: assessment of indicators of management of banks' problem assets; analysis of the regulatory framework, which is the basis of any subject of research and has undergone appropriate changes in accordance with the requirements related to the introduction of martial law in Ukraine and establishment of parameters for the functioning of market participants within the legislative framework of Ukraine. The article conducts a SWOT-analysis, which allowed to assess the current situation with NPLs, highlighting their weaknesses and strengths, as well as opportunities and threats. This allowed us to provide recommendations on the development of optimal strategies for the management of non-performing loans in the context of military risks to prevent future economic impact of the crisis, taking into account the Ukraine Facility Plan and the Memorandum for Economic and Financial Policy concluded by Ukraine with the IMF. The conclusions of the article emphasise the need to further improve the management of banks' non-performing assets using a comprehensive approach that includes preventive measures, operational tools for NPL management and support from regulators, which will contribute to economic growth in the country as a whole.

Ключові слова: банківський сектор, банки, непрацюючі кредити (NPL, Non-Performing Loans), управління проблемними активами банків, реструктуризація, кредитні операції, План Ukraine Facility, Меморандум про економічну та фінансову політику, укладений між Україною та МВФ.

Key words: banking sector, banks, NPL (Non-Performing Loans), management of problematic bank assets, restructuring, credit operations, Ukraine Facility Plan, Memorandum on economic and financial policy concluded between Ukraine and the IMF.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Управління проблемними активами банків, зокрема непрацюючими кредитами (NPL, Non-Performing Loans) є надзвичайно актуальним питанням для банківського сектору України, особливо в умовах тривалого військового конфлікту з росією. Війна призвела до значних економічних потрясінь, руйнування інфраструктури, внутрішніх переміщень населення та зупинки бізнесів, що суттєво підвищило рівень NPL. Банки стикаються з посиленими макроекономічними ризиками, такими як інфляція й девальвація валюти, що, в свою чергу, впливає на здатність позичальників виконувати свої фінансові зобов'язання. Ефективне управління проблемними активами є критично важливим для забезпечення фінансової стабільності банків і підтримки їхньої здатності

продовжувати кредитування економіки. Зменшення рівня NPL сприяє покращенню кредитоспроможності банків, зниженню ризику системної кризи та збереженню довіри вкладників та інвесторів. Впровадження нових технологій для моніторингу ризиків, реформа правової системи та створення спеціалізованих структур задля роботи із проблемними активами є ключовими стратегіями для ефективного управління NPL. Ці дії дозволять банкам очистити свої баланси, зосередитися на основній діяльності та підтримати економічне відновлення України в постконфліктний період. Таким чином, управління проблемними активами є не лише засобом забезпечення стабільності банківського сектору в умовах кризи, але й важливим фактором для стійкого економічного зростання в майбутньому.

Незважаючи на це, банки демонструють стійкість, продовжуючи виконувати свою ключову роль в підтримці економіки. Однак, серед довготривалих про-

блем, які залишаються актуальними і зараз, є високий рівень непрацюючих кредитів (NPLs).

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Управління проблемними активами банків є об'єктом професійної уваги багатьох вітчизняних вчених, котрі зробили значний внесок у дослідження окресленої проблематики. Зокрема, такими провідними науковцями є Андрос С. В., Герасимчук С. В., Зайцева І. Ю., Малишко Н. В., Палій О. В., Краснова І. В., Степанець В. С., Клименко К. В., Ухналь Н. М., Столяров В. Ф., Рибак О. М., Пуськов Д. О., Дячек С. М., Виговський В. Г., Ходакевич С. І., Щеглюк М. С., Озадовський О. М., Стрижак А. П., Мельник О. О. та інші [1—8].

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Мета цієї статті — дослідити важливість ефективного управління проблемними активами банків у контексті надзвичайних викликів і загроз в Україні, зумовлених військовим конфліктом та економічною нестабільністю.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Насамперед відзначимо, що непрацюючі кредити (NPL) — це кредити, за якими позичальники не здійснюють платежі протягом певного періоду часу, зазвичай більше 90 днів. Цей показник відображає кредити, які мають високий ризик невиклату і, таким чином, не приносять банкам доходів у вигляді відсоткових платежів або основної суми боргу. Високий рівень NPL може свідчити про серйозні проблеми у фінансовому стані позичальників або загалом в економіці, що впливає на здатність банків здійснювати свою основну діяльність і підтримувати кредитування. NPL є важливим показником фінансового здоров'я банківського сектору, оскільки великий обсяг таких кредитів може знизити прибутковість банків, підвищити потребу у додатковому капіталі та зменшити їх здатність фінансувати економіку. Ефективне управління NPL включає в себе реструктуризацію боргу, посилення процедур стягнення та впровадження інноваційних рішень для зниження ризиків.

Високий рівень NPL є значним ризиком для банківської системи, оскільки він може підірвати її фінансову стабільність, зменшувати ліквідність та підірвати довіру вкладників й інвесторів.

Управління проблемними активами банків в Україні є надзвичайно актуальним питанням на сьогоднішній день, зумовленим низкою ключових факторів та викликів, які суттєво впливають на фінансову систему країни, економічну стабільність і добробут громадян та бізнесів.

Серед цих факторів варто виділити наступні:

1. Військовий конфлікт та економічна нестабільність:

— тривалий військовий конфлікт з РФ призвів до значних руйнувань, втрат доходів і майна, що суттєво вплинуло на платоспроможність позичальників. Внаслідок цього рівень NPL в банках зріс, що підірвав фінансову стабільність банківської системи;

— економічна нестабільність, включаючи інфляцію, коливання валютних курсів та скорочення економічної

активності, ускладнює здатність позичальників виконувати свої зобов'язання перед банками.

2. Необхідність підтримки економічного зростання:

— банківський сектор відіграє ключову роль у фінансуванні економіки, особливо в кризові періоди. Високий рівень NPL обмежує здатність банків видавати нові кредити, що стримує економічне зростання та розвиток малого й середнього бізнесу (МСБ);

— управління проблемними активами є критично важливим для відновлення кредитоспроможності банків, що дозволить їм продовжувати надавати фінансову підтримку підприємствам і домогосподарствам.

3. Зміцнення фінансової стійкості банків:

— високий рівень NPL негативно впливає на фінансову стійкість банків, знижуючи їх прибутковість і підвищуючи потребу в додатковому капіталі. Ефективне управління проблемними активами дозволяє банкам зберігати фінансову стабільність і уникати системних криз;

— рішення проблеми NPL є важливим для збереження довіри вкладників та інвесторів, що сприяє залученню капіталу і стабільній роботі банків.

4. Адаптація до нових технологічних та ринкових умов:

— сучасні технологічні інструменти і підходи до управління кредитними ризиками можуть значно покращити процеси моніторингу та управління проблемними активами. Впровадження таких технологій є важливим задля підвищення ефективності управління NPL;

— банки повинні адаптуватися до нових ринкових умов, включаючи змінюючі потреби клієнтів та регуляторні вимоги, що вимагає гнучких і інноваційних підходів до управління активами.

Таким чином, ефективне управління проблемними активами є магістрально важливим задля забезпечення фінансової стабільності банківського сектору України, підтримки економічного зростання та розвитку, а також для зміцнення довіри з боку вкладників та міжнародних партнерів.

В межах дослідження проведемо SWOT-аналіз, який дозволяє оцінити поточну ситуацію з непрацюючими кредитами, виділивши їх слабкі та сильні сторони й також можливості й загрози. Це допомагає розробити ефективні стратегії для управління NPL і покращення фінансової стабільності банківського сектору.

Високий рівень непрацюючих кредитів в Україні є серйозною проблемою, котра потребує комплексного й синергійного підходу щодо її вирішення. Банківський сектор має чітко оцінити свої сильні сторони та можливості, водночас розробляючи стратегії для зменшення впливу слабких сторін і загроз.

Зростання кількості NPL після початку масштабного вторгнення РФ знову вимагає значних зусиль від банківських установ для їхнього врегулювання. Враховуючи тривалість та складність процесу судового стягнення, банки частіше обирають шлях добровільного врегулювання. Перш за все, це передбачає пролонгацію основної суми заборгованості та впровадження періоду пільгової сплати процентів. За найбільшими кредитами банки навіть йдуть на значне зменшення процентної ставки.

Реалізація кредитного ризику й подальше збільшення обсягів непрацюючих кредитів є типовими наслідка-

Таблиця 1. SWOT-аналіз щодо управління NPL в умовах надзвичайних викликів та загроз

Strengths (Сильні сторони) Зростаюча стійкість банківського сектору: - Незважаючи на високий рівень NPL, український банківський сектор продемонстрував стійкість в умовах війни, підтримуючи основні банківські операції та кредитування. - Покращена капіталізація та ліквідність банків після попередніх криз. Реформи в банківському секторі: - Останні реформи, спрямовані на зміцнення банківського нагляду та поліпшення корпоративного управління, створили основу для подальшого зниження NPL. - Підвищення прозорості та звітності банків. Міжнародна підтримка та досвід: - Співпраця з міжнародними фінансовими організаціями, такими як МВФ і Світовий банк, забезпечує доступ до передового досвіду та ресурсів для управління NPL. - Реформи, підтримані міжнародними донорами, сприяють зміцненню фінансової системи.	Weaknesses (Слабкі сторони) Високий рівень NPL: - В Україні один з найвищих рівнів NPL в Європі, що суттєво впливає на фінансову стабільність банків і обмежує їхню здатність кредитувати економіку. - Непрацюючі кредити створюють значне навантаження на банківські баланси та знижують прибутковість. Проблеми з корпоративним управлінням: - У деяких банках спостерігається слабе корпоративне управління, що веде до низької якості управління ризиками та недобросовісної практики кредитування. Недостатній моніторинг кредитного ризику: - Системи управління ризиками в багатьох банках недостатньо розвинені, що призводить до високого рівня NPL. - Недостатній контроль за оцінкою кредитоспроможності позичальників. - Неефективні процедури стягнення боргів і виконання судових рішень ускладнюють банкам можливість повернення проблемних активів. - Недостатня правова база для ефективного управління банкрутствами та реструктуризацією боргу.
Opportunities (Можливості) Реформа правової та регуляторної бази: - Можливість покращити законодавство щодо банкрутства та виконання судових рішень для швидшого та ефективного управління NPL. - Впровадження нових стандартів кредитування та управління ризиками. Технологічні інновації: - Впровадження нових технологій для моніторингу кредитного ризику та прогнозування неплатоспроможності може покращити управління NPL. Створення спеціалізованих структур: - Створення «поганих банків» або інших структур задля управління проблемними активами може значно очистити баланси комерційних банків. - Це дозволить банкам зосередитися на своєму основному бізнесі, зменшивши навантаження від NPL. Зростаюча економічна активність: - Відновлення економічної активності після закінчення військового конфлікту може підвищити платоспроможність позичальників і знизити рівень NPL. - Інвестиції в економіку можуть сприяти загальному зростанню та підвищити попит на кредити. Міжнародна допомога і фінансування: - Можливості для залучення міжнародних кредитів та інвестицій для підтримки реструктуризації банків і управління NPL. - Співпраця з міжнародними фінансовими фінансовими установами може забезпечити додаткові ресурси та експертну підтримку.	Threats (Загрози) Тривалий воєнний конфлікт: - Продовження військових дій створює значні ризики для економіки та банківського сектору, погіршуючи платоспроможність позичальників і підвищуючи рівень NPL. - Невизначеність та економічна нестабільність можуть спричинити зростання кількості проблемних кредитів. Макроекономічні ризики: - Інфляція, коливання валютного курсу та зниження економічної активності можуть погіршити фінансове становище позичальників. - Високі ставки за кредитами та фінансова нестабільність можуть підвищити рівень NPL. Невиконання реформ: - Затримки або неефективність у впровадженні необхідних реформ можуть знизити здатність банків справлятися з NPL. Посилення регуляторного тиску: - Вимоги до зниження рівня NPL можуть створити додаткове навантаження на банки, особливо в умовах обмеженого доступу до капіталу. - Жорсткіші регуляторні стандарти можуть обмежити можливості банків для маневрування в кризових ситуаціях. Відтік капіталу: - Втрата довіри до банківської системи може призвести до відтоку капіталу та погіршення фінансової стабільності. - Відтік іноземних інвесторів через високі ризики може знизити доступ до фінансування та інвестицій.

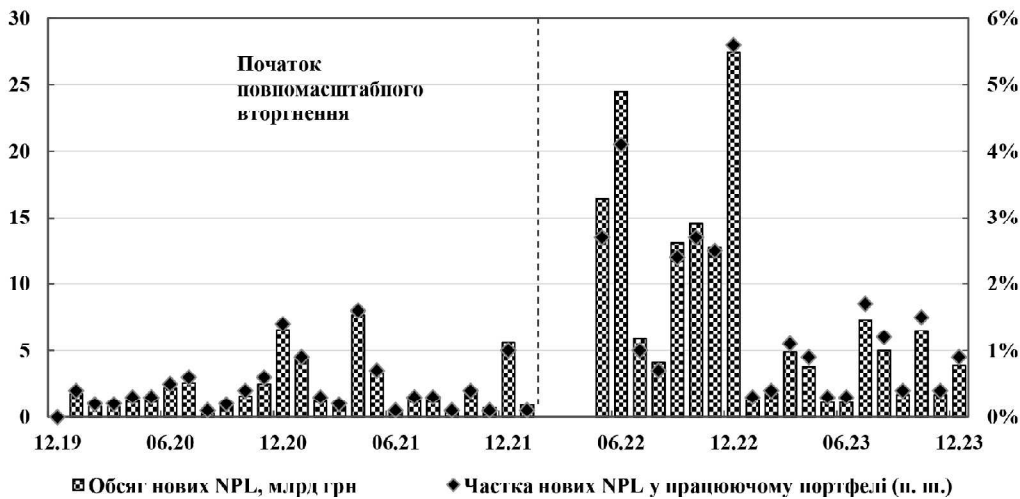
Джерело: систематизовано автором.

ми економічних кризових явищ. Повномасштабний збройний конфлікт став значним потрясінням для української економіки. Як результат, значна кількість боржників опинилася в стані неплатоспроможності. Незважаючи на багаторічну діяльність банківських установ із врегулювання NPL, їх питома вага в останні 2 роки помітно продемонструвала тенденцію до зростання. У травні 2024 р. непрацюючі кредити становили близько 44% валового кредитного портфеля бізнесу, що на понад 12% перевищує показник, зафіксований до початку

повномасштабного вторгнення рф. Приблизно третина від сукупного обсягу корпоративних NPL — це так звані "воєнні" кредити, що виникли під час та внаслідок агресії рф. Пік втрат від цих "воєнних" кредитів вже минув, однак рівень дефолтів залишається вищим порівняно з довоєнним періодом. Проте банки не припиняли свою діяльність із врегулювання NPL під час конфлікту. Вони володіють достатнім арсеналом інструментів, якими активно користуються.

З усіх корпоративних непрацюючих кредитів (NPL) банків, 45% складають кредити колишніх власників Приватбанку (рис. 1). Враховуючи неринкову природу цього портфеля, єдиним можливим способом компенсації збитків є судове стягнення. Відповідні судові процеси проти колишніх власників Приватбанку відбуваються у численних юрисдикціях, але остаточних рішень ще не досягнуто. З точки зору загальноринкової практики, приклади успішного судового захисту прав банків все ще залишаються рідкісними. Зважаючи на обмежену ефективність судових процесів, банки прагнуть використовувати інші методи. Найпоши-

ренішими інструментами роботи банків із NPL є позасудові реструктуризації, які мають на меті зменшити боргове навантаження на клієнта та забезпечити йому можливість відновлення платоспроможності. Банки здійснили реструктуризацію приблизно половини всіх корпоративних NPL, що зараз залишаються на їхніх балансах. Винятком є кредити колишнім власникам Приватбанку, без урахування яких ця частка перевищує 90%. У подальшому було проведено аналіз умов та ефективності реструктуризацій, що проводилися з 2020 року.

Примітка: розрахунки НБУ.

За березень-травень 2022 року дані відсутні, всі міграції за цей період відображено у червні 2022 року.

Рис. 1. Міграція корпоративних кредитів у NPL

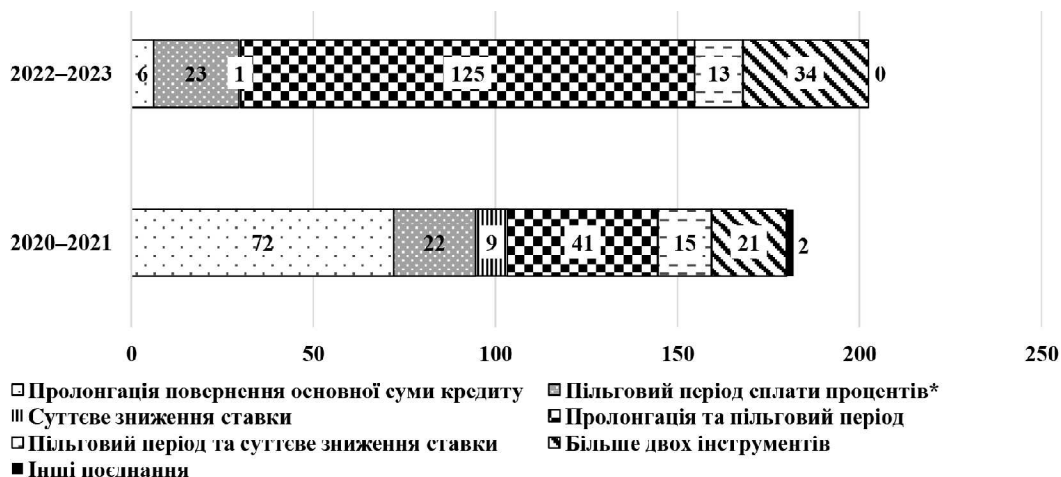
Джерело: побудовано за даними [9].

До повномасштабного вторгнення найпоширенішим поступленням клієнтам із непрацюючими кредитами (NPL) була пролонгація боргових зобов'язань. Фінансові установи використовували цей інструмент у близько 40% випадків реструктуризованого корпоративного NPL портфеля. У ще чверті випадків пролонгацію поєднували з наданням пільгового періоду для сплати відсотків за кредитами. Під час повномасштабного конфлікту банки стали більш адаптивними. Щоб забезпечити клієнтам більше ресурсів для швидшого відновлення їхнього фінансового стану, банки почали застосовувати кілька інструментів одночасно. Частка реструктуризацій, у яких пролонгація кредитів поєднувалася з пільговим періодом для сплати відсотків, зросла до 62%. Найчастіше такі послаблення надавалися на ко-

роткий термін, від 3 до 6 місяців. В умовах економічної невизначеності довгострокова реструктуризація є майже неможливою через складність прогнозування. Натомість короткострокові реструктуризації забезпечують банкам гнучкість у подальшій взаємодії з клієнтами [9].

Часто до непрацюючих кредитів застосовуються дві-три й більше послідовних відносно коротких реструктуризацій, зазвичай кожна наступна має довший термін, ніж попередня. Водночас банківські установи рідко знижують відсоткові ставки (рис. 2).

Характерним підходом до роботи із непрацюючими кредитами є реструктуризації згідно до Закону України "Про фінансову реструктуризацію" (далі — Закон). Прийнятий у 2016 році даний Закон запровадив механізм добровільної та комплексної реструктуризації для підприємств у критичному фінансовому стані, котрі одночасно мають потенціал для відновлення своєї діяльності. Процедури за цим Законом провели 8 банків для 47 боржників. Їхні кредити становлять 29% корпоративних NPL без урахування кредитів колишніх власників Приватбанку. Найбільша кількість реструктуризацій згідно із Законом здійснювалася державними банками протягом 2017—2021 рр. Реструктуризації проводилися здебільш для боржників великих бізнес-груп. Загаль-

Примітка: розрахунки НБУ.

За кредитами більше 2 млн грн, за курсом на 1 січня 2024 року.

* Класифікація інструментів ґрунтується на зміні умов договорів, крім пільгового періоду сплати процентів. Пільговим періодом вважається накопичення нарахованих непрострочених процентів за кредитом більш ніж на 10% порівняно з попереднім місяцем три місяці поспіль.

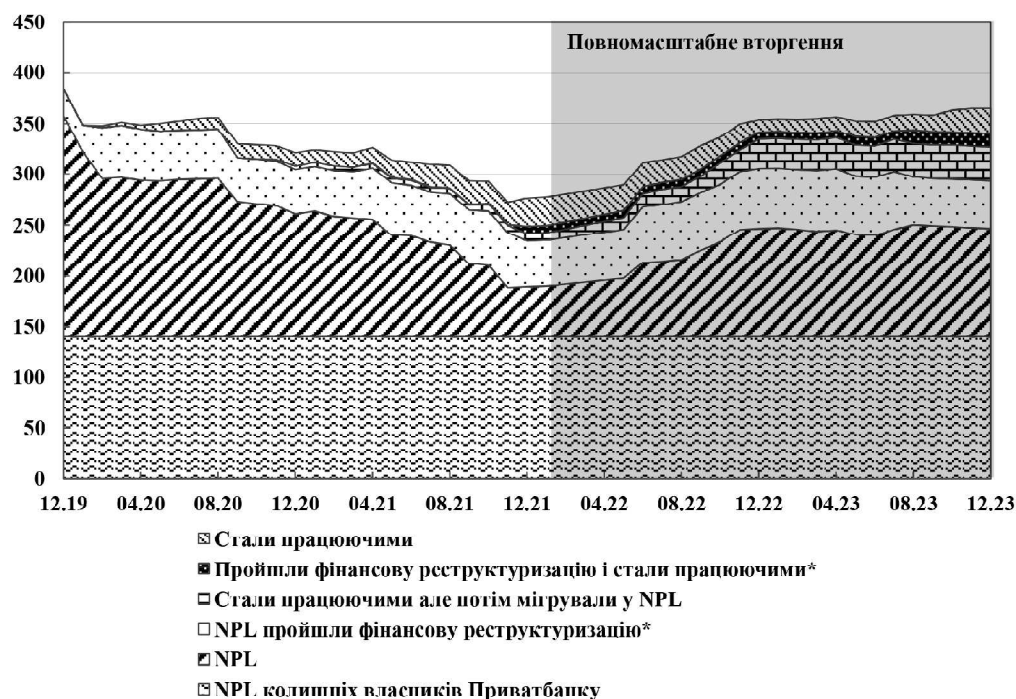
Рис. 2. Застосування інструментів реструктуризації до корпоративних NPL (крім реструктуризованих згідно із Законом України "Про фінансову реструктуризацію"), млрд грн

Джерело: побудовано за даними [9].

ною рисою більшості клієнтів був поганий фінансовий стан на момент видачі позик й надмірне боргове навантаження після залучення кредиту. Дані кредити становили вагому частку відносно капіталу банків. Під час реструктуризацій банки часто йшли на дуже сприятливі умови: пролонгацію кредиту на понад десять років, зниження ставок до неринкового рівня (часто менше 1%) з дуже повільним відновленням у майбутньому. За оцінками банківських установ, стягнення або продаж в більшості випадків могли б забезпечити компенсацію не більше третини суми сукупного боргу [9].

Незважаючи на всі зусилля, відновлення якості реструктуризованих NPL залишається рідкістю. Відповідно до Закону, заборгованість перед банками скоротилася на близько 8% після реструктуризації. Приблизно п'ята частина кредитів, що пройшли фінансову реструктуризацію, повернулася до категорії працюючих [9] (рис. 3).

Загалом наразі від переважної більшості корпоративних NPL (не враховуючи кредитів колишнім власникам Приватбанку), банки отримують лише невеликі платежі, передусім у вигляді процентів. За більш як 2/3 портфеля основна сума боргу не погашається. Чим довше

Примітка: розрахунки НБУ.

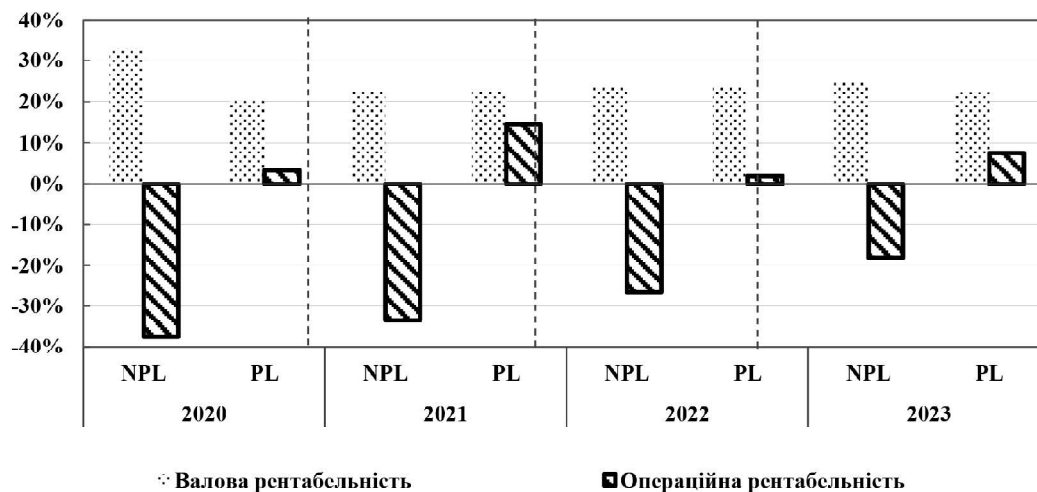
За кредитами більше 2 млн грн, за курсом на 1 січня 2024 року.

* Фінансова реструктуризація згідно із Законом України "Про фінансову реструктуризацію".

Рис. 3. Портфель корпоративних NPL, млрд грн

Джерело: побудовано за даними [9].

кредит залишається NPL, тим менша його ймовірність подальшого відновлення. Навіть клієнти, котрі відновили обслуговування боргу, залишаються для банків групою підвищеного ризику. Приблизно 1/2 з них з часом повторно переходить у стан NPL. Основні "симптоми" — від'ємні показники операційної рентабельності й відсутність операційних прибутків навіть задля сплати процентів. Фінансовий стан клієнтів із NPL загалом значно гірший, ніж у випадку з позиками, котрі обслуговуються [9] (рис. 4).

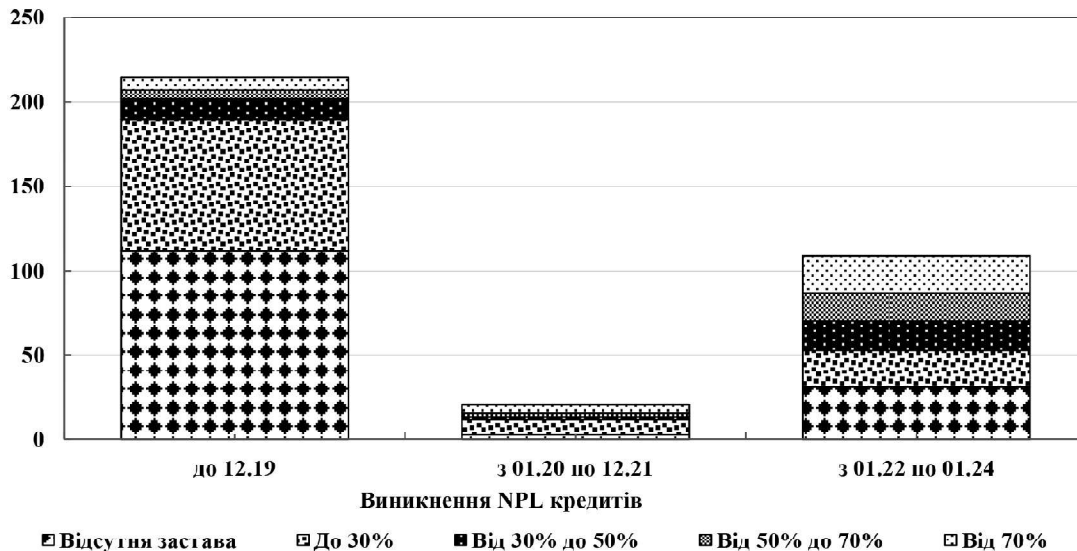

Примітка: Портал відкритих даних, НБУ.

PL — працюючі кредити. Показники зважені на валовий борг за кредитами на перше число наступного року. Усі позичальники з кредитами понад 2 млн грн, що подали річну фінансову звітність за відповідний рік.

Рис. 4. Фінансові показники корпоративних боржників

Джерело: побудовано за даними [9].

За кредитами більше 2 млн грн, за курсом на 1 січня 2024 року.
Без кредитів колишнім власниками Приватбанку.

Рис. 5. Покриття валових корпоративних кредитів NPL заставою (за датою виникнення), млрд грн

Джерело: побудовано за даними [9].

Вирішальний захід "останньої надії" у врегулюванні NPL — стягнення й продаж застави банком. Найпоширенішими видами застави є нерухомість (65%) та устаткування (16%). З урахуванням коефіцієнтів ліквідності, котрі відображають ризик втрати вартості застави із-за тривалості процедур стягнення й продажу майна, валові кредити NPL покриті заставою на рівні 35%. "Воєнні" NPL, зокрема, забезпечені краще, ніж "старі" кредити, що свідчить, в свою чергу, про впровадження більш виважених стандартів кредитування в останні роки. Проте в цілому низький рівень покриття кредитів заставою робить заходи

добровільного врегулювання для банків ще більш значущими (рис. 5).

У банківському секторі питома вага NPL станом на 01.05.2024 р. склала 35,5%, що на 0,5 в. п. нижче показника станом на 01.04.2024 р. Сукупний обсяг NPL за місяць скоротився на 20,6 млн грн, одночасно загальний обсяг наданих банками кредитів продемонстрував тенденцію до зростання на 17,7 млрд грн.

До повномасштабного вторгнення РФ в нашу країну питома вага NPL в українських банках стало скорочувалася з 53,83% у 2019 р. до 36,10% у 2021 р., а обсяг кредитів у банках зростав (табл. 2).

Таблиця 2. Обсяги активних операцій та частка непрацюючих активів

Активна операція	Усього								
	01.01.2020	01.01.2021	01.01.2022	01.01.2023	01.01.2024	01.02.2024	01.03.2024	01.04.2024	01.05.2024
Кредитні операції:									
Кредити корпоративному сектору	847 259	795 405	835 658	847 586	828 444	819 505	818 805	832 196	838 174
непрацюючі кредити	456 074	371 157	301 665	363 321	365 532	364 185	363 772	365 507	366 272
частка непрацюючих кредитів, %	53,83	46,66	36,10	42,87	44,12	44,44	44,43	43,92	43,70
Кредити фізичним особам (включно із фізичними особами-підприємцями)	214 252	208 383	256 291	224 260	240 825	246 029	249 301	255 234	260 892
непрацюючі кредити	73 077	58 230	43 210	68 272	56 636	56 090	55 716	54 678	53 894
частка непрацюючих кредитів, %	34,11	27,94	16,86	30,44	23,52	22,80	22,35	21,42	20,66
Міжбанківські кредити, депозити (за виключенням коррахунків)	31 368	34 057	30 581	36 917	43 144	60 896	61 644	60 956	67 604
непрацюючі кредити	946	984	256	4	0	0	0	0	0
частка непрацюючих кредитів, %	3,02	2,89	0,84	0,01	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Кредити органам державної влади та місцевого самоврядування	4 717	11 734	27 037	24 800	18 361	17 718	17 232	17 018	16 461
непрацюючі кредити	683	0	0	507	191	187	185	131	129
частка непрацюючих кредитів, %	14,48	0,00	0,00	2,04	1,04	1,05	1,07	0,77	0,78
Всі кредити	1 097 595	1 049 579	1 149 567	1 133 563	1 130 774	1 144 148	1 146 983	1 165 403	1 183 131
у т.ч. банки:									
з державною часткою, з них	624 856	540 326	539 403	609 131	693 215	711 255	710 160	714 299	728 274
АТ КБ "Приватбанк"	305 163	245 013	249 621	258 532	285 836	300 127	299 530	295 299	307 238
з державною часткою крім АТ КБ "Приватбанк"	319 693	295 313	289 782	350 599	407 380	411 128	410 630	419 000	421 036
іноземних банківських груп	330 599	344 206	400 930	315 381	204 437	202 155	204 831	207 990	209 343
з приватним капіталом	142 140	164 673	209 234	209 051	233 122	230 738	231 991	243 113	245 514
неплатоспроможні	0	374	0	0	0	0	0	0	0

Активна операція	Усього								
	01.01.2020	01.01.2021	01.01.2022	01.01.2023	01.01.2024	01.02.2024	01.03.2024	01.04.2024	01.05.2024
непрацюючі кредити	530 780	430 371	345 131	432 105	422 360	420 461	419 673	420 316	420 296
у т.ч. банки:									
з державною часткою, з них	396 903	310 225	253 977	323 134	352 632	351 498	350 828	352 813	353 019
АТ КБ "Приватбанк"	239 197	181 196	174 533	178 929	179 934	179 950	180 107	180 246	180 302
з державною часткою крім АТ КБ "Приватбанк"	157 707	129 029	79 444	144 205	172 698	171 548	170 721	172 567	172 717
іноземних банківських груп	107 476	95 891	71 426	59 627	32 427	32 347	31 952	31 909	31 493
з приватним капіталом	26 401	23 975	19 728	49 344	37 300	36 615	36 893	35 594	35 784
неплатоспроможні	0	280	0	0	0	0	0	0	0
частка непрацюючих кредитів, %	48,36	41,00	30,02	38,12	37,35	36,75	36,59	36,07	35,52
у т.ч. банки:									
з державною часткою, з них	63,52	57,41	47,08	53,05	50,87	49,42	49,40	49,39	48,47
АТ КБ "Приватбанк"	78,38	73,95	69,92	69,21	62,95	59,96	60,13	61,04	58,68
з державною часткою крім АТ КБ "Приватбанк"	49,33	43,69	27,41	41,13	42,39	41,73	41,58	41,19	41,02
іноземних банківських груп	32,51	27,86	17,82	18,91	15,86	16,00	15,60	15,34	15,04
з приватним капіталом	18,57	14,56	9,43	23,60	16,00	15,87	15,90	14,64	14,57
неплатоспроможні	0,00	74,77	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Довідково: кількість банків, що надали звітність:	75	74	71	67	63	63	63	63	63
Інші активи:									
Дебіторська заборгованість									
Дебіторська заборгованість, за якою не оцінюється кредитний ризик	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Дебіторська заборгованість, за якою оцінюється кредитний ризик	18 097	17 942	18 457	21 331	19 978	19 666	21 388	21 740	21 308
непрацюючі активи	7 211	7 128	5 155	6 233	4 874	4 584	4 655	5 553	5 371
частка непрацюючих активів, %	39,85	39,73	27,93	29,22	24,40	23,31	21,76	25,54	25,21
Цінні папери та інші фінансові інвестиції									
Цінні папери та інші фінансові інвестиції	564 674	819 719	861 246	1 075 304	1 508 504	1 449 964	1 451 391	1 466 207	1 437 137
непрацюючі активи	4 591	5 035	1 922	3 064	1 132	1 141	1 122	1 129	1 190
частка непрацюючих активів, %	0,81	0,61	0,22	0,28	0,08	0,08	0,08	0,08	0,08
Кошти на коррахунках в інших банках									
Кошти на коррахунках, за якими не оцінюється кредитний ризик	76 144	47 385	54 466	84 898	216 416	229 639	226 580	230 667	285 758
Кошти на коррахунках, за якими оцінюється кредитний ризик	121 830	182 626	182 890	326 775	359 133	342 955	347 638	370 601	375 677
непрацюючі активи	4 083	5 129	160	1 163	2 049	973	898	1 958	831
частка непрацюючих активів, %	3,35	2,81	0,09	0,36	0,57	0,28	0,26	0,53	0,22
Похідні фінансові активи									
Похідні фінансові активи	894	631	1 580	4 105	1 204	1 097	1 089	820	688
непрацюючі активи	56	1	0	0	0	24	2	1	0
частка непрацюючих активів, %	6,32	0,17	0,00	0,00	0,02	2,18	0,16	0,08	0,03
Усього за активними операціями (без фінансових зобов'язань)	1 879 323	2 117 882	2 268 207	2 645 975	3 236 008	3 187 471	3 195 070	3 255 438	3 303 699
<i>Інші активи</i>	<i>103 305</i>	<i>92 765</i>	<i>90 776</i>	<i>70 908</i>	<i>72 613</i>	<i>77 377</i>	<i>87 309</i>	<i>94 361</i>	<i>75 497</i>
Загальні активи	1 982 628	2 210 647	2 358 982	2 716 883	3 308 621	3 264 847	3 282 379	3 349 799	3 379 196
непрацюючі активи	546 722	447 663	352 367	442 564	430 414	427 183	426 350	428 956	427 687
частка непрацюючих активів, %	27,58	20,25	14,94	16,29	13,01	13,08	12,99	12,81	12,66
Фінансові зобов'язання (позабалансові)									
Фінансові зобов'язання, за якими не оцінюється кредитний ризик	386 519	484 571	662 070	591 930	762 037	773 515	778 030	778 382	770 772
Фінансові зобов'язання***, за якими оцінюється кредитний ризик	63 807	121 740	149 604	137 717	142 739	120 579	144 159	159 609	160 525
непрацюючі активи	5 855	4 979	1 675	5 265	2 710	5 802	5 192	2 595	3 180
частка непрацюючих активів, %	9,18	4,09	1,12	3,82	1,90	4,81	3,60	1,63	1,98
Загальні активи та фінансові зобов'язання	2 432 955	2 816 958	3 170 656	3 446 530	4 213 398	4 158 941	4 204 567	4 287 790	4 310 494
непрацюючі активи	552 577	452 642	354 042	447 829	433 124	432 985	431 542	431 551	430 868
частка непрацюючих активів, %	22,71	16,07	11,17	12,99	10,28	10,41	10,26	10,06	10,00

файли статистичної звітності D5х, 02х

* Дані та розрахунки наведені за загальними активами (без вирахування резервів). Непрацюючі активи визначені відповідно до правил Постанови НБУ № 351 від 30.06.2016. Непрацюючими визначено активи, за якими відбулася подія дефолту. Дефолт визначається фактом прострочення платежу за активом понад 90 днів (30 для банків-боржників), або якщо вчасне погашення боргу позичальником є малоімовірним без стягнення забезпечення.

** Інформація на цю дату відсутня для ряду банків.

*** Фінансові зобов'язання вказані без врахування коефіцієнта кредитної конверсії.

Джерело: складено за даними [10].

Впровадження реформ і підтримка міжнародних партнерів

Реформи у фінансовому секторі, спрямовані на зниження рівня NPL, є важливими для зміцнення банківської системи та підвищення довіри інвесторів. Це, в свою чергу, сприятиме економічному відновленню та зростанню. Кабінет Міністрів України у березні 2024 р. затвердив документ під назвою "План України для Ukraine Facility" [11], який є необхідним задля реалізації й виконання програми фінансової підтримки від Європейського Союзу протягом 2024—2027 років. Однією з ключових частин даного плану є реформа фінансового сектору, що, в свою чергу, включає заходи задля вирішення проблеми високого рівня NPL у банках, що сприятиме зміцненню стійкості банківської системи та підвищенню довіри з боку інвесторів.

Реформи, передбачені Планом фінансування для України, поділяються на три головні блоки, а саме: економічні реформи, базові реформи й ключові сектори Плану. Існує також три наскрізні напрямки з конкретними заходами в усіх розділах, зокрема це такі розділи як європейська інтеграція, цифрова трансформація й "зелений перехід" [12].

Блок "Економічні реформи"

Реформи проводяться у чотирьох сферах: приватизація й управління державними активами, фінансові ринки, людський капітал та бізнес-середовище. Ці заходи спрямовані на створення прозорої, справедливої й ефективної системи залучення інвестицій, зручної як для підприємців, так і для держави. Найважливішим є збільшення кількості професіоналів за рахунок покращення освіти та повернення громадян [12].

Зміни плануються впроваджувати за 4 основними напрямками: фінансові ринки, управління державними активами й приватизація, людський капітал та бізнес-середовище. Ці ініціативи спрямовані на створення справедливої й ефективної системи, що полегшить залучення інвестицій та зробить її привабливою як для підприємців, так і для держави. Ці заходи дадуть можливість бізнесу отримати доступ до фінансів та активів, а також сприятимуть зростанню кількості кваліфікованих фахівців завдяки підвищенню якості освіти та поверненню наших співгромадян [12].

Напрямок "Фінансові ринки"

Фінансовий сектор має бути здоровим, спроможним та прозорим, щоб забезпечити українським підприємцям стійку підтримку, розширюючи доступ до фінансування та залучення додаткових ресурсів.

— Відновлення оцінки стійкості та перевірки якості активів найбільших банків.

— Поступове скорочення держвласності в банківському секторі.

— Розв'язання проблеми непрацюючих кредитів (NPL) банків.

— Вдосконалення держрегулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків.

Ефект: посилення стійкості банківської системи, кращі умови кредитування для бізнесу, підвищення довіри інвесторів до сектору [12].

У відповідності з Меморандумом про економічну та фінансову політику, укладеним між Україною та з МВФ 11.03.2024 р. [13] передбачено, що Україна планує про-

довжувати працювати над нашими давніми пріоритетами, включно із своєчасним поверненням вартості "історичних" NPLs та активів банків, які були виведені з ринку з одночасною максимізацією повернення їх економічної вартості.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Отже, проблема непрацюючих кредитів NPL є серйозним викликом для банківської системи України, оскільки вона може значно підірвати фінансову стабільність банків та економіки в цілому. Для ефективного розв'язання цієї проблеми банки можуть використовувати кілька стратегій. По-перше, необхідно покращувати процеси управління ризиками та кредитного аналізу, щоб запобігати видачі ризикованих кредитів. По-друге, реструктуризація боргів може допомогти відновити платоспроможність позичальників, дозволяючи їм знизити платежі або подовжити терміни виплат. По-третє, продаж непрацюючих кредитів спеціалізованим компаніям або інвесторам може зменшити ризики та вивільнити капітал. Нарешті, важливу роль відіграють регуляторні органи, які можуть впроваджувати політики, що стимулюють очищення балансів банків від NPL, та надавати підтримку через програми рекапіталізації або державні гарантії. Також необхідно врахувати кілька додаткових аспектів, а саме: впровадження ефективних механізмів збору інформації про кредитоспроможність позичальників може значно знизити ризики невиплати. Це включає в себе використання передових аналітичних інструментів задля оцінки ризиків та моніторингу кредитного портфеля в режимі реального часу; залучення незалежних аудиторів та консультантів для оцінки якості активів банків може забезпечити об'єктивний погляд на проблемні кредити та допомогти у розробці планів дій. Інноваційні фінансові інструменти, можуть також сприяти зниженню навантаження на банківську систему. Це дозволяє банкам передавати ризики інвесторам, що готові їх прийняти, і таким чином зменшити обсяг проблемних активів на своїх балансах. Окрім цього, важливою є співпраця між банками та позичальниками, спрямована на пошук взаємовигідних рішень, таких як реструктуризація кредитів або конверсія боргу в акції компаній. Також вкрай важливо здійснення реформи у фінансовому секторі, спрямовані на зниження рівня NPL в рамках виконання Плану для реалізації програми "Ukraine Facility" та Меморандуму про економічну та фінансову політику, укладеним між Україною та з МВФ 11.03.2024 р. Зрештою, комплексний підхід, який включає в себе превентивні заходи, оперативні інструменти для управління NPL та підтримку з боку регуляторних органів, міжнародних партнерів є ключем до успішного вирішення проблеми непрацюючих кредитів. Системний підхід до управління NPL допоможе банкам відновити свою фінансову стійкість та їх відповідність сучасним фінансовим вимогам, а також сприяти економічному зростанню в країні в цілому.

Література:

1. Андрос С. В., Герасимчук С. В. Механізм врегулювання проблемних банківських кредитів в умовах війни. Економіка: реалії часу. Науковий журнал. 2023. № 1 (65). С. 12—25: DOI: 10.15276/ETR.01.2023.1. DOI: 10.5281/zenodo.7834231

2. Зайцева І. Ю., Малишко Н. В., Палій О. В. Управління проблемними банків. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2019. № 68. С. 199—207.

3. Краснова І. В., Степанець В. С. Євроінтеграційні імперативи врегулювання неплатоспроможності банків в Україні. Бізнес Інформ. 2023. № 8. С. 217—228. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-8-217-228>

4. Клименко К. В., Ухналь Н. М., Столяров В. Ф., Слюсаренко Є. Р. Функціонування державних банків в Україні в умовах воєнних ризиків. Наукові праці НДФІ. 2023. № 2. С. 84—111. <https://doi.org/10.33763/npndfi2023.02.084>

5. Рибак О. М., Пуськов Д. О. Реструктуризація проблемних кредитів банків в умовах кризових явищ. Інноваційна економіка. 2020. № 3—4. С. 65—70. DOI: 10.37332/2309-1533.2020.3-4.9

6. Дячек С. М., Вигovskyй В. Г. Система внутрішньобанківського контролю як напрям попередження появи проблемних кредитів у банках. Вісник ЖДТУ. 2019. № 1 (87) С. 197—201. DOI: [https://doi.org/10.26642/jen-2019-1\(87\)-197-202](https://doi.org/10.26642/jen-2019-1(87)-197-202)

7. Ходакевич С. І., Щеглюк М. С., Озадовський О. М., Стрижак А. П. Ознаки визнання проблемного та неплатоспроможного банку. Збірник наукових праць "Вчені записки". К. КНЕУ, 2023. 32 (3). С. 266—278. DOI 10.33111/vz_kneu.32.23.03.24.171.177

8. Мельник О. О. Проблемні кредити: аналіз якості кредитного портфеля банків України. Науковий погляд: економіка та управління. 2019. № 1. С. 200—211.

9. Звіт про фінансову стабільність, червень 2024 р. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-cherven-2024-roku>

10. НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>

11. Уряд затвердив План для реалізації програми Ukraine Facility. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-zatverdyyv-plan-dlia-realizatsii-prohramy-ukraine-facility>

12. Ukraine Facility. URL: <https://www.ukraine-facility.me.gov.ua/>

13. Лист про наміри та Меморандум про економічну і фінансову політику від 11 березня 2024 року. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/Lol_MEFP_Ukraine_2024-03-11.pdf

References:

1. Andros, S.V. and Gerasymchuk, V.H. (2023), "Mechanism for Settlement of Problem Bank Credits in the Conditions of War", Scientific journal, vol. 1 (65), pp. 12—25.

2. Zaytseva, I. YU., Malyshko, N.V. and Paliy, O.V. (2019), "Management of problem loans of bank", Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti, vol. 68, pp. 199—207.

3. Krasnova, I.V. and Stepanets, V.S. (2023), "The European Integration Imperatives for Bank Resolution in Ukraine", Biznes Inform, vol. 8, pp. 217—228.

4. Klymenko, K., Ukhna, N., Stolyarov, V. and Sliu-sarenko, I. (2023), "Functioning of state banks in Ukraine in the conditions of war risks", RFI Scientific Papers, vol. 2, pp. 84—111.

5. Rybak, O.M., and Puskov, D.O. (2020), "Restructuring of problem loans of banks in times of crisis", Innovative Economy, vol. 3—4, pp. 65—70.

6. Diachek, S.M. and Vyhovskyi, V.H. (2019), "The system of internal bank control as a way to prevent the emergence of non-performing loans in banks", Visnyk ZSTU, vol. 1 (87), pp. 197—201.

7. Khodakevych, S.I., Shchegliuk, M.S., Ozadovskyi, O.M. and Stryzhak A.P. (2023), "Signs of recognition of a problem and insolvent bank". Zbirnyk naukovykh prats "Vcheni Zapysky". KNEU, vol. 32 (3), pp. 266—278.

8. Melnyk, O. O. (2019), "Problem loans: analysis of the quality of the loan portfolio of Ukrainian banks", Naukovyy pohlyad: ekonomika ta upravlinnya, vol. 1 (63), pp. 200—211.

9. National Bank of Ukraine (2024), "Financial Stability Report", June 2024, available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-cherven-2024-roku> (Accessed 30 June, 2024).

10. National Bank of Ukraine. (2024), available at: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (Accessed 25 June, 2024).

11. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2024), "Government approves plan to implement Ukraine Facility programme", available at: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-zatverdyyv-plan-dlia-realizatsii-prohramy-ukraine-facility> (Accessed 22 June, 2024).

12. Ministry of Economy Ukraine. (2024), "Facility", available at: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/> (Accessed 20 June, 2024).

13. Ministry of Finance of Ukraine. (2024), "IMF-Ukraine: Letter of Intent and Memorandum for Economic and Financial Policy", available at: https://mof.gov.ua/storage/files/Lol_MEFP_Ukraine_2024-03-11.pdf (Accessed 20 June, 2024).

Стаття надійшла до редакції 09.07.2024 р.

<https://nayka.com.ua>

Електронне фахове видання

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Виходить 12 разів на рік

**Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)
Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292**

e-mail: economy_2008@ukr.net

 viber: +38 050 3820663